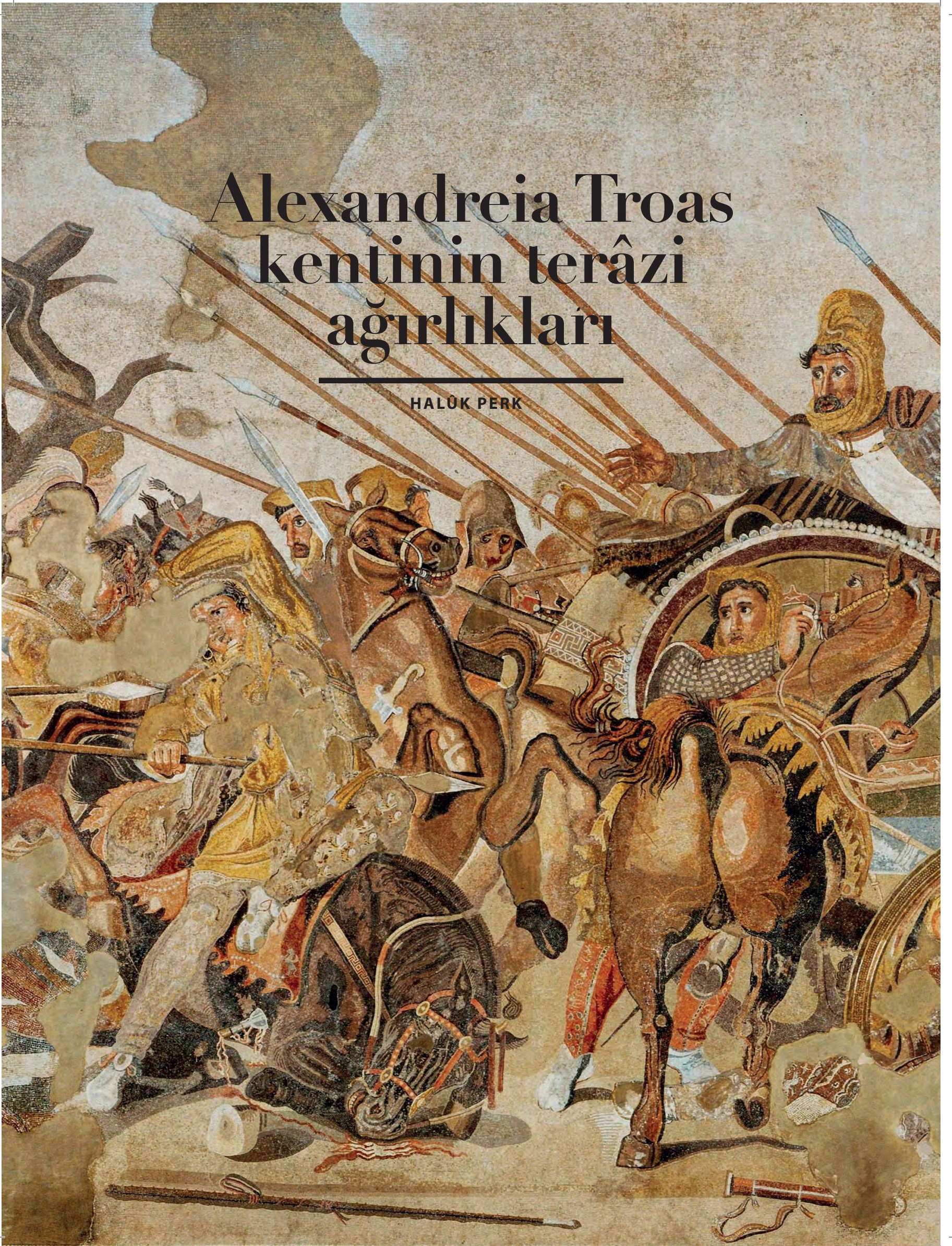

Alexandreia Troas kentinin terâzi ağırlıkları

HALUK PERK

LEXANDREIA TROAS; Troas bölgesinin batısında, Ege denizi kıyısında, Tenedos'un (Bozcaada) hemen karşısında bulunan ve Dalyan köyünden itibaren Körüktaş (Fıranlı) köyüne kadar kalıntılarına rastlanan bu kent, MÖ 400 yıllarında "Sigia" adlı küçük bir yerleşim yeri olarak bilinmekteydi. Kent, Büyük İskender'in komutanlarından Antigonos Monophthalmos (tek gözlü) tarafından MÖ 310 yılında "Antigoneia" adı ile kuruldu ve Strabon'a göre, Antigonos'un ölümünden sonra, Trakya kralı Lysimakhos, Büyük İskender'in şerefine kenti "Alexandreia Troas" olarak adlandırdı. Çevresindeki yedi kentin halkları buraya yerleştirildi ve büyüyen kent, günümüzde bir kısmı hâlâ ayakta duran 8 km'lik bir sur ile koruma altına alındı. Romalıların Suriye kralı Antiokhos ile yaptıkları savaş sırasında, kent halkının Roma'ya sâdik kalması, kenti Romalıların gözdesi yaptı ve kent büyük, zengin ve önemli bir liman kenti konumuna ulaştı. Roma imparatoru Augustus, MÖ I. yüzyılda burada emekli Roma askerleri için bir koloni kurarak Alexandreia Troas kentinin ismini "Colonia Augusta Troadensis" olarak değiştirdi. Antik Çağ'da yaşamış bir biyografi yazarı olan Suetonius, Avrupa ve Asya arasındaki stratejik konumu nedeniyle kentin Roma imparatorluğunun başkenti yapılmasının düşünüldüğünü yazar. Aynı şekilde MS IV. yüzyılda imparator Konstantinos, Alexandreia Troas'ın başkent olabileceğine dikkat çekmişse de başarılı olamamıştır. Aziz Paulos, MS 52 yılındaki ziyâreti sırasında kentin hâlini görmüş ve Avrupa kıtasına buradan geçmiştir. MS II. yüzyılda Antik dünyânın en zenginlerinden biri olan Atinalı Herodes Atticus, Kaz dağından kente ulaşan muazzam bir su yolu inşa ettirmiştir.

Antik Çağ'da, gemicilerin Karadeniz bölgesine gidebilmek için bölgeden geçmek zorunda kalması nedeniyle, kent limanının önemi artmış, geçen gemicilerden gümrük ücreti alınmasıyla, kent ticârî anlamda gelişmişti. Alexandria

Yunus balığı Byzantion'un, arı Efesos'un, aslan Lysimakheia'nın, horoz Dardanos'un, kartal Abydos'un, kanatlı at Lamsakos'un sembolüdür.

Troas, Strabon tarafından dünyânın sayılı kentlerinden biri olarak değerlendirilir.

Antik Yunan dönemi kentlerinin birer sembolü vardı. Seçilen semboller kentlerin özelliklerini, inandıkları değerleri yansıtmaktaydı. Meselâ, Myrina kentinin sembolü çift kulplu vazo şarapçılığın, Kyzkos kenti sembolü ton balığı ise balıkçılığın o yerde gelişmiş olduğunu gösteriyordu. Bunlar dışında yunus balığı Byzantion'un, arı Efesos'un, aslan Lysimakheia'nın, horoz Dardanos'un, kartal Abydos'un, kanatlı mitolojik at Pegasus Lamsakos'un; yunus, ton balığı yanında yanan meşale Kyzkos kentinin sembolleri olarak seçilmişlerdi. Günümüzde de bu geleneğin devam ettiği; bozkurtun Türklerin, ayının Rusların, horozun Fransızların, kartalın Amerikalıların simgesi olma-

sından anlaşılabilir.

Antik Yunan döneminde şehir devletlerinin bastırdıkları sikkelerde ve ticârette kullandıkları ağırlıklarda kent isminin veya kısaltmasının yanında sembollerin de kullanıldığını görmekteyiz. Ticâretin temel argümanları olan sikke ve ticârî terâzi ağırlıklarının güven vermesi onların devlet kontrolünde olmalarına bağlıdır. Kent sembollerinin bulunması ise güven vermenin yanında, aynı zamanda geçerli olan alanları da belirlemektedir. Alexandreia Troas kentinin sembolü, "otlayan at"tır. Kentin isminin o dönemde yazılışı ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ ΤΡΩΑΣ şeklindedir. Bu kentin sikkelerinde ve terâzi ağırlıklarında kent sembolü yanında kent isminin genellikle kısaltması olarak "ΑΛΕ" harfleri kullanılmıştır.

Kent sikkelerinde ve ağırlıklarında karşımıza çıkan "otlayan at" betimi, kentin baştanrısı olan Apollon Smintheion ile ilişkilendirilmektedir. Yine bu görüşe göre, söz konusu otlayan at, kentin kuruluş efsânesinde yer alan boğanın yerine geçmiş de olabilir. Bu efsâne, kentin diğer simgesi olarak sikkelerde görülen, "pençesinde boğa başı tutan kartal" betimi önemlidir. Zîra kentin kurulacağı yeri belirlemek isteyen kurucu, Apollon Smintheion Tapınağı'nda tanrıya kurban keser ve kurban edilen boğanın başı, kartal tarafından götürülüp bir yere bırakılır. İşte burası, tanrının onlara kentin kurulması için gösterdiği yerdir. Bir sikke üzerinde görülen, "mağara önündeki çoban ve hemen arkasındaki boğa" motifiyle ve aşağıda görülen "çoban ve at" betimiyle paralellik oluşturmaktadır. Kentin yakınında bulunan Apollon Smintheion Tapınağı'nın varlığından da anlaşılacağı üzere, Troas bölgesinde oldukça yaygın bir tapınım sâhip olan Apollon kültü, burada atların çobanı olarak da tasvir edilmiştir. Zîra bâzı sikkelerde bir çoban, söz konusu otlayan atın başında betimlenmiştir. Bu çobanın ayrıca Apollon olabileceği de düşünülmektedir.

Alexandria Troas sikkelerinden örnekler

Alexandria (MS 250-268) AE 20
Yarı özerk, MS yaklaşık 250-268 AE20 (5.65 gr, 12 h). (sol yüz) AL-EX TRO, Tyche'nin kumaşa bürünmüş büstü ve omzunun arkasında sancak; (sağ yüz) COL AVG TRO, otlayan at. EF, kahverengi pas.

Alexandria (MS 222-235) AE 24 - Severus Alexander
Severus Alexander. MS 222-235. AE24 - As (8.16 gr, 7h). (sol yüz) Defne yaprağı taçlı baş; (sağ yüz) otlayan at sağda. VF, koyu yeşil-kahverengi pas.

Alexandria (AD 235-238) AE24 - Maximus Maximus, Sezar, MS 235-238, AE24 (8.28 gr, 6h). (sol yüz) Başlı açık, kumaşa bürünmüş ve zırhlı büst; (sağ yüz) otlayan at. VF, kahverengi pas.

ALEXANDRIA TROAS ANTİK KENTİ TERÂZİ AĞIRLIKLARI

Anadolu Antik Yunan kentlerinde tespit edilmiş ve ağırlıklı olarak kullanılan terâzi ağırlıkların ana birimleri mina (M-MNA), hektemorion (EK-EKTHMOPION), ogdoon (O-OΓΔOON), stater (C-Σ-ΣT-ΣTATER) ve drahmidir (Δ). Ağırlık birimlerin birbirine oranı ise hektemorion 1/6 mina, ogdoon 1/8 mina, stater 1/16 mina, drahmi 1/100 minadır. Bu birimlerin değerleri zaman içinde değişebildiği gibi, kentler arasında

da farklılıklar gösterebilmektedir. Bu değişiklik kentlerin ticârî durumlarını anlamak bakımından önemlidir. Ağırlık biriminin isminin değişmemiş olmasına rağmen ağırlık değerinin değişmesi, ağırlık sistemlerini belirlemede güçlük yaratmaktadır. Helenistik dönem terâzi ağırlıklarında kent ismi veya kısaltmasıyla ağırlık birim kısaltmaları ve/veya değerleri de yazılabilmektedir. Bu dönem terâzi ağırlıklar, döküm tekniğinde, büyük çoğunlukla kurşundan üretilmişlerdir. Aynı yöntemle çok istisnâî olarak bronz örneklere de rastlanmaktadır.

Kat.01.

HPM6445 envanter numaralı ağırlık 1 mina (MNA) biriminde olup 77x76x10 mm ölçülerinde ve 425 gr ağırlığındadır. Kurşun kare ağırlığın üzerinde kabartma şeklinde kent simgesi sola dönük "otlayan at" betimi ile üstünde kent ismi "ΑΛΕΞΑΝ(ΔΡΕΙΑ)" yazısı görülmektedir. Sağ alt köşede asmak için sonradan delik açılmış olmalıdır. Ağırlıklarda kent isminin kısaltma yerine tamâmının yazılmış olması ilk kez görülmektedir.

Kat.02.

HPM13970 envanter numaralı ağırlık yarım mina biriminde olup 51x46.6x11.8 mm ölçülerinde 230.44 gr (M:460.8g) ağırlığındadır. Kurşun döküm kare ağırlığın üzerinde kabartma şeklinde kent simgesi sola dönük "otlayan at" betimi ile üstünde silinmiş muhtemelen kent isim kısaltması bulunmaktadır. En altta ise yarım manasındaki HMI'nın kısaltması olan yıpranmış bir "H" harfi bulunmaktadır.

Kat.03.

HPM6469 envanter numaralı ağırlık muhtemelen üçte bir mina biriminde olup 44x40x9 mm ölçülerinde ve 137.5 gr (M:412.5 g) ağırlığındadır. Kurşun kare ağırlığın üzerinde kabartma şeklinde, kent simgesi sağa dönük "otlayan at" ve üstünde kent isminin kısaltması "ΑΛΕ" harfleri görülmektedir. En altta üç (üçte bir) mânâsındaki TPI'nın kısaltması olan yıpranmış bir "T" harfi bulunmaktadır. Arkasında ağırlığın standardının ayarlaması için kurşun bir parçanın sonradan eklenmiş olduğu anlaşılmaktadır.

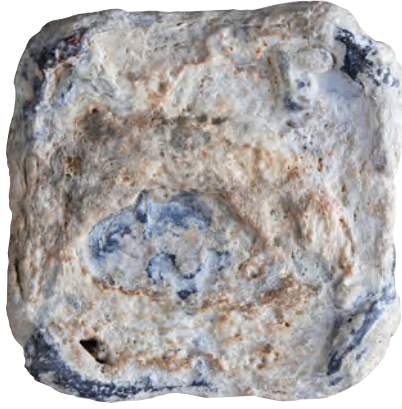
Kat.04.

HPM6468 envanter numaralı ağırlık muhtemelen üçte bir mina biriminde

olup 43.5x43.5x7 mm ölçülerinde ve 135.5 gr (M:406.5 g) ağırlığındadır. Kurşun kare ağırlığın üzerinde kabartma ve ince çizgi şeklinde bir zemin üstünde kentnin simgesi sağa dönük “otlayan at” ve atın üst tarafında kent isminin kısaltması “AAE” harfleriyle en altta üçün (üçte bir) karşılığı TPI'nın kısaltması bir “T” harfi bulunmaktadır. Sol altta ağırlığı asmak için bir delik açılmıştır.

Kat.05.

HPM13971 envanter numaralı ağırlık muhtemelen üçte bir mina biriminde olup 44x43x10 mm ölçülerinde ve 134 gr (M:402 g) ağırlığındadır. Kurşun kare ağırlığın üzerinde kabartma ve ince çizgi şeklinde bir zemin üstünde kentnin simgesi sağa dönük “otlayan at” ve atın üst tarafında kent isminin kısaltması “[A]AE” harfleri bulunmaktadır. Ağırlık zamanla yıprandığı için standardından hafiftir.

Kat.06.

HPM6471 envanter numaralı ağırlık muhtemelen çeyrek mina biriminde

olup 48x47x6.5 mm ölçülerinde ve 121.5 gr (M:486 g) ağırlığındadır. Kurşun kare ağırlığın ön yüzünde kabartma şeklinde kentnin simgesi sağa dönük “otlayan at” ile üstünde kent adının kısaltması “AAE” harfleri ve altında çeyrek mânâsındaki TETARTON'un kısaltması bir “T” harfi bulunmaktadır. Ağırlığın asılması için sağ altında sonradan delik açılmıştır.

Kat.07.

HPM13434 envanter numaralı ağırlık muhtemelen çeyrek mina biriminde olup 44x46x6 mm ölçülerinde ve 112.84 gr (M:451.36 g) ağırlığındadır. Kurşun kare ağırlığın ön yüzünde kabartma şeklinde kentnin simgesi sağa dönük “otlayan at” ile üstünde kent adının kısaltması “AAE” harfleri ve altına çeyrek mânâsındaki TETARTON'un kısaltması bir “T” harfi bulunmaktadır.

Kat.08.

HPM13429 envanter numaralı ağırlık muhtemelen çeyrek mina biriminde olup 53x54x6.5 mm ölçülerinde ve 109.8 gr (M:439.2 g) ağırlığındadır. Kurşun

kare ağırlığın üzerinde kabartma şeklinde kentnin simgesi sağa dönük “otlayan at” ve kent adının kısaltması “[A]AE” harfleri görülmektedir. Ağırlığın sağ alt köşesi yıpranmadan veya kırılmadan dolayı eksiktir.

Kat.09.

HPM6470 envanter numaralı ağırlık muhtemelen çeyrek mina biriminde olup 43x41x6 mm ölçülerinde ve 98 gr (M:392 g) ağırlığındadır. Kurşun kare ağırlığın üzerinde kabartma şeklinde kentnin simgesi sağa dönük “otlayan at” ve kent adının kısaltması “[A]AE” harfleri görülmektedir. En alttaki harf ezilmeden dolayı okunamamaktadır. Diğer kabartmalar da çok yıpranmıştır. Sol üstte muhtemelen zamânında düşen bir kısım çok güzel bir işçilikle tamamlanarak standart ağırlığı yeniden kazandırılmıştır.

Kat.10.

AHP016 arşiv numaralı ağırlık muhtemelen 1 hektemorion biriminde olup 30.2x31.18x9.1 mm ölçülerinde ve 69.6 gr (M:417.6 g) ağırlığındadır. Kurşun kare ağırlığın üzerinde kabartma şeklinde kentnin simgesi sağa dönük “otlayan at” ve kent

adının kısaltması “[A]ΛE” harfleri görülmektedir.

Kat.11.

HPM6472 envanter numaralı ağırlık muhtemelen 1 hekteomorion biriminde olup 33x32.5x7 mm ölçülerinde ve 64 gr (M:384 g) ağırlığındadır. Kurşun kare ağırlığın üzerinde kabartma olarak ince çizgi şeklinde bir zemin üstünde, kentlin simgesi sağa dönük “otlayan at” ile kent adının kısaltması “AΛE” harfleri görülmektedir. Sol alt köşesinde ise asmak için sonradan özenli bir delik açılmıştır.

Kat.12.

HPM3268 envanter numaralı ağırlık muhtemelen 1 ogdoon biriminde olup 33x31x7 mm ölçülerinde ve 53.35 gr (M:426.8 g) ağırlığındadır. Kurşun kare ağırlığın üzerinde kabartma olarak, ince çizgi şeklinde bir zemin üstünde, kentlin simgesi sağa dönük “otlayan at” ile kent adının kısaltması “AΛE” harfleri görülmektedir. Ağırlığın altında ogdoon kısaltması olabilecek içi dolu nokta şeklinde “O” harfi görülmektedir.

Kat.13.

HPM14409 envanter numaralı ağırlık 1 ogdoon biriminde olup 33.4x32.7x8.55 mm ölçülerinde ve 52.6 gr (M:420.8 g) ağırlığındadır. Bronz kare ağırlığın üzerinde sola dönük “otlayan at” ile kent adının kısaltması “AΛE” harfleri görülmektedir. Sağ altta özellikle açılmış delik asma amaçlı olmalıdır

Kat.14.

HPM6473 envanter numaralı ağırlık 2 stater biriminde olup 29x28x5.5 mm ölçülerinde ve 38.55 gr (M:462.6 g) ağırlığındadır. Kurşun kare ağırlığın üzerinde kabartma şeklinde kentlin simgesi sağa dönük “otlayan at” ve kent adının kısaltması “AΛE” harfleri görülmektedir.

Kat.15.

HPM11822 envanter numaralı ağırlık 2 stater biriminde olup 29x27.5x5.5 mm ölçülerinde ve 38.3 gr (M:459.6 g) ağırlığındadır. Kurşun kare ağırlığın üzerinde kentlin simgesi sola dönük “otlayan at” ile kent adının kısaltması “AΛE” harfleri görülmektedir.

Kat.16.

AHP055 arşiv numaralı ağırlık 2 stater biriminde olup 28.3x26.9x6.7 mm ve 34.2 gr (M:410.4 g) ağırlığındadır. Kurşun kare ağırlığın üzerinde kentlin simgesi sağa dönük “otlayan at” ile kent adının kısaltması “AΛE” harfleri görülmektedir.

ALEXANDREIA TROAS ANTİK KENTİNİN TERAZİ AĞIRLIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Halûk Perk Müzesi koleksiyonunda bulunan Alexandria Troas antik kentinin terazi ağırlıkları 16 adettir. Ağırlıkların sayıca az olduğu akla gelebilir; ancak bu sayı şimdiye kadar yayımlanmış ve bilinen aynı kent ağırlıklarına eşittir (Tekin, 2015). Yâni şimdiye kadar bilinen aynı kent ağırlıklarının sayısı bu yayımla ikiye katlanarak 32'ye yükselmiştir. Kent ağırlıklarından ne kadar fazla örnek yayımlanırsa ağırlık sistemleri hakkındaki sağlıklı bilgi de artacaktır.

Antik Yunan döneminde kullanılan terâzi ağırlıklarının neredeyse tamamı kurşundan üretilmiştir. Özgül ağırlığının yüksek olması, düşük ısıda erimesi, yumuşak bir mâden olup kolay ayarlanabilmesi gibi nitelikleri, kurşunun tercih edilmesinde etkili olmuştur. Ancak, kurşunun kolay yıpranması veya ağırlığının kolayca değiştirilebilmesi nedeniyle günümüzde tespit edilen de-

Büyük İskender'i gösteren bir rölyef, 1928. Yunan Savaş Müzesi.

ğer standardı yanıltıcı olabilmektedir.

Ağırlıklarda görülen “T” harfinin üç veya üçte bir mânâsına gelen “TPI” veya dördte bir (çeyrek) mânâsına gelen tetarton kısaltması olarak kullanılması mümkündür. Esâsen tetartonun kısaltması “TE”dir. Ancak üçte bir kısaltmasının “TP” şeklinde kullanıldığı örnekler de görülmektedir. “T” harfinin hangi değeri gösterdiği gelen ağırlığa göre yorumlanmaktadır. Dolayısıyla bu değerlendirmelerde yanılma payı her zaman vardır. Hatta bâzı ağırlıklarda hiçbir birim ve değer işâreti bulunmaz.

Ağırlıklarda görülen ve kent sembolü olan otlayan at bütün ağırlıklarda aynı şekilde tekrarlanmıştır. Sikkelerde de Helenistik dönemden Roma dönemine kadar sembol değişimi görülmektedir. Otlayan at sembollerinin sola veya sağa bakmaları dışında aralarında fark yoktur. Sembolün aynen tekrarlanması, ağırlık standartlarının değişme-

lerindeki dönemlerin belirlenmesini imkânsız kılmaktadır.

Antik Yunan terâzi ağırlık sisteminde staterin minanın 1/16’sı kabul edilmesine rağmen Alexandria Troas kentinde 1/24 oranının kullanıldığı görülür. Nitekim Oğuz Tekin de (Tekin, 2015; s. 90) yaptığı tabloda bu oranı belirlemiştir.

Çok aykırı ağırlık örnekleri bir kenara bırakılırsa Alexandria Troas ağırlıklarının mina bazında 390-410 gr, 420-430 gr, 440-460 gr aralıklarında gruplaştığı görülmektedir. Tekin’in yayınında belirttiği ancak fotosunu paylaşmadığı 2589.6 gr gelen ağırlığı 6 mina değil 5 mina kabul etmemiz gerekmektedir. Zira genel Yunan terâzi ağırlıklarında sistem gereği 1, 2, 5 minalar görülmektedir. Ayrıca, 2500 gr gelen birçok 5 mina olduğu bâzı Yunan kentlerinde tespit edilmiştir. Bu ağırlığı 5 mina kabul edersek mina değeri 517.92

gr olmalıdır. Bu ağırlık yanında 622.472 gr gelen tekil örneklerin varlığı yukarıda yapılmış gruplamadan ayrı olarak daha ağır minanın kullanılmış olduğunu bize göstermektedir.

Netice olarak ağırlıkların yayınları arttıkça ve elimizde daha çok örnek oldukça kentlerin ağırlık sistemi hakkında daha doğru tespitler yapılacaktır. 🐾

KAYNAKÇA

- ❶ Hitzl, K., *Antike Gewichte im Tübinger Archäologischen Institut*, Archäologischer Anzeiger, 1992, s. 243-257.
- ❷ Lang, M., “Five Hellenistic Lead Weights”, *Museum Notes* 14, The American Numismatic Society, 1968, 1-3.
- ❸ Lang, M. – Crosby, M., *Weights, Measures and Tokens*, The American School of Classical Studies at Athens, Princeton, New Jersey, 1964.
- ❹ Perk, H., *Anadolu’da Ticaret, Terazi Ağırlıkları ve Tartı Aletleri*, Halûk Perk Müzesi Koleksiyonu, Kayseri, 2016.
- ❺ Tekin, O., “Four Hellenistic Weights of Alexandria in Troas”, *Colloquium Anatolicum* XII, s. 291-298, İstanbul, 2013.
- ❻ Tekin, O., *Ege Dünyasında Terazi Ağırlıkları Klasik ve Helenistik Dönemler*, İstanbul, 2015.
- ❼ Weiss, P., “Gewichte Griechischer Städte I: Byzantion, Lamsakos, Ilion, Alexandria Troas, Worn Euphrat bis zum Bosphorus. Kleinasien in der Antike”, *Festschrift für Elmar Schwertem zum 65 Geburtstag*, ed. E. Winter, Bonn, 2008, s.709-724.